

บทที่ ๔

การบูรณาการหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ)

ในบทนี้ผู้วิจัยจักได้กล่าวถึงการบูรณาการหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ซึ่งจะศึกษาเฉพาะอำนาจหน้าที่ เพื่อให้เห็นถึงปัญหา และแนวทางการบูรณาการหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธ และรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ของพระเดชพระคุณ ดังนี้

ภาวะผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำเชิงพุทธนั้นเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้ตนเองเป็นผู้นำที่มีความสามารถ ก็จะต้องฝึกฝนภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตนนอกจากนั้นผู้นำที่ดีทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะของธรรมราชาและลักษณะของเทวราชา และหลักธรรมในพระไตรปิฎกที่ผู้นำพึงมีและพึงนำไปประยุกต์ใช้กล่าวคือ หลักอริยปทัศ ๓ หลักหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักพละ ๕ พรหมวิหาร ๔ โดยผู้นำพึงประยุกต์ให้เหมาะสมแก่บทบาทและหน้าที่การบริหารงานคณะสงฆ์ ได้แก่ ผู้นำด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

- ๔.๑ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการปกครอง
- ๔.๒ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการศาสนศึกษา
- ๔.๓ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการศึกษาสงเคราะห์
- ๔.๔ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการเผยแผ่
- ๔.๕ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการสาธารณูปการ
- ๔.๖ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการสาธารณสงเคราะห์
- ๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการปกครอง

การใช้หลักอริยปทัศ ๓ ในการบริหารงานด้านการปกครองเพื่อให้เป็นที่เข้าใจในการนำเสนอเกี่ยวกับหลักอริยปทัศอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้แยกประเด็นที่จะได้ศึกษาออกเป็นทีละประเด็น ได้อยู่ ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ ประเด็นที่หนึ่งนั้นเกริ่นนำเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และประเด็นที่สองเข้าสู่หัวข้อเรื่องอริยปทัศซึ่งของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) นำไปใช้ด้านการ

ปกครองคณะสงฆามีผลอย่างไร กล่าวคือ

การปกครองในงานวิจัย นี้ หมายถึง การควบคุมและส่งเสริม การรักษาความเรียบร้อยดีงาม และยังหมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระบัญญัติคณะสงฆ ทั้งนี้ คำว่า การปกครองแปลว่า การควบคุมดูแลรักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการ จึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ขอบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรมวินิจฉัย ลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมทั้งตลอดควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใช้ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจ การ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^๑

อนึ่ง ในการจัดโครงสร้างองค์กรการปกครองคณะสงฆไทยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว ยังใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาเป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยโดยเนื้อหาสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ มีทั้งหมด ๔๖ มาตรา แบ่งเป็น ๘ หมวด มีสาระสำคัญ คือ การมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆไว้กับมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุด ให้เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการคณะสงฆทั้งหมดนอกจากนั้น องค์กรมหาเถรสมาคม ประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ทรงอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาการคณะสงฆ และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง มีพระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกิน ๑๒ รูป เป็นกรรมการ(มาตรา ๑๒) ซึ่งสวนมากจะทรงแต่งตั้งไว้เต็ม โดยดำรงตำแหน่งคราวละ ๒ ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีก (มาตรา ๑๔) ก็ได้ตามสมควร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้กรรมการศาสนา (ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) มีหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (มาตรา ๑๓)^๒

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีการแบ่งการปกครองคณะสงฆออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๑) การปกครองคณะสงฆสวนกลาง ได้แก่ การปกครองคณะสงฆในส่วนรวมทั้ง พระราชาณาจักร กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ที่มีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน มีเจ้าคณะใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารและขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคมประกอบไปด้วย เจ้าคณะใหญ่ ๕

^๑ พระธรรมญาณมุนี, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆไทย, หน้า ๓๙-๕๒ (อัสสัมชัญ).

^๒ พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมเสฏฺฐโณ), พระราชบัญญัติคณะสงฆและกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑ - ๑๒๗.

คณะ คือ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือเจ้าคณะใหญ่หนใต้ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต โดยเจ้าคณะใหญ่หนต่าง ๆ นี้จะบริหารงานโดยสั่งการไปยังเจ้าคณะปกครอง ในส่วนภูมิภาคอีกทีหนึ่ง

๒) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์เฉพาะส่วนการ กำหนดแบ่งเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล การปกครองทุกส่วนชั้นจะมีเจ้า มหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ และเพื่อ ความเรียบร้อยในการปกครอง อาจจัดให้มีตำแหน่งรองเจ้าคณะเพื่อช่วยงานเจ้าคณะในแต่ละลำดับได้ ตามสมควรสวนกิจการของพระศาสนาเกี่ยวกับการให้การบรรพชาอุปสมบทกุลบุตร มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบวาดวยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย เพื่อคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมแล้วแต่งตั้งให้ ดำรงตำแหน่งเป็นพระอุปัชฌาย และแบ่งเขตการบรรพชาอุปสมบทตามเขตที่ระบุไว้ในตราตั้งหรือเขต อำนาจการปกครองของพระอุปัชฌายนั้น โดยพระอุปัชฌายมีหน้าที่หลักในการตรวจสอบกุล บุตรที่ต้อง การจะบรรพชาอุป สมบทเป็น พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมตาม หลักพระธรรมวินัยหรือไม่แล้ว จึงให้การบรรพชาอุปสมบทต่อไป^๓ หลักการปกครองคณะสงฆ์ในเบื้องต้น ภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่จะต้องอยู่ ภายใต้การปกครองหรือการดูแลของพระอุปัชฌาย เพื่อศึกษาอบรม พระธรรมวินัยอยู่ในสำนัก ของพระอุปัชฌายหรืออาจารย์อย่างน้อย ๕ พรรษา เพื่อให้สามารถเป็นผู้ ปกครองตนเองได้ จึงจะแยกไปอยู่ที่อื่น คุณสมบัติของพระอุปัชฌายหรืออาจารย์ จึงเป็นส่วนสำคัญ ต่อความล้มเหลวหรือความสำเร็จในการปกครองของคณะสงฆ์เป็นอย่างมากการปกครองคณะสงฆ์ไทยนับ จากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นลักษณะของการปกครองที่อนวัติตามการปกครองของฝ่ายอาณาจักรเสียเป็นส่วน มาก การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ส่งผลให้รูปลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับการปกครองของฝ่ายอาณาจักรอย่างมีนัยที่สำคัญ เพราะเป็นการปกครองที่ เอื้อประโยชน์ต่อกันทั้งสองฝ่าย แต่ในปัจจุบันที่การปกครองของฝ่ายอาณาจักร มีการเปลี่ยนแปลงจาก ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบไทยๆ ทำให้การปกครองคณะสงฆ์ได้รับ ผลกระทบด้วย^๔

นอกจากนั้น จะเห็นว่า ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์ กลางรวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตการปกครอง และเจ้าคณะส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง โดยกำหนดเขตปกครอง ได้แก่ ส่วนการ ปกครอง เป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลางหนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้

^๓ พระยุดธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจ้องครคณะสงฆ์ในสมัย พุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หนา ๙๐.

^๔ พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด คิวพร, ๒๕๔๓), หนา ๗.

ในสวนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุติ จะรวมเขตการปกครองคณะสงฆ์สวนภูมิภาค และวัดธรรมยุตเป็นเขตเดียวกัน^๕

พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ได้นำหลักธรรมของอริยปทัชมาบูรณาการกับหลักการบริหารงาน คือ ได้นำหลักความเป็นใหญ่หรือภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่^๖ อันนำมาเพื่อเป็นแนวทางการบริหารงานตามปกครองดังที่ผู้วิจัย จักได้นำมากล่าวต่อไปนี้

๔.๑.๑ อัตตาริบัติ

อัตตาริบัติ หมายถึง ความมีตนเป็นใหญ่ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนเป็นประมาณ สรุปล ผลการศึกษาการใช้อัตตาริบัติของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดลำพูน คือ ทานสามารถการวินิจฉัยโดยใช้อัตตาริบัติ เมื่อยามที่ต้องตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งต้องมีความเด็ดขาด ถูกต้องแม่นยำ^๗ อีกทั้ง อัตตาริบัติ หากจะแปลอีกในความหมายหนึ่งนั้น ก็คือ มีอัตตาสูง การเห็นแก่ตน ไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่น ไม่เปิดใจกว้าง และไม่มีเหตุผล ไม่ควรนำมาใช้ในการบริหาร เพราะจะทำให้เกิดความแตกแยก^๘ ในการปกครองคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) มีผลในทางการเคารพต่อพระเถระที่มีพรรษาความเป็นสิ่งที่ถูกต้องดังาม^๙ นอกจากนั้นแล้ว หลักแนวคิดของทานซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติแล้วดี เกิดประโยชน์ มาปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักประพฤติปฏิบัติต่อตัวเอง^{๑๐} ทานใช้หลักการความยึดหยุ่นและความเหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตนเองแต่มีเหตุผลพอ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และรับฟังความคิดเห็นเป็นการเชื่อตัวเองเป็นใหญ่ แต่ทานเป็นผู้มีอำนาจแต่ยังพิจารณาถึงหลักคุณธรรมกำกับด้วยทำให้บริหารด้วยดี^{๑๑} ทานจะไม่ยึดความเห็นของตนในการปกครองคณะสงฆ์^{๑๒}

๔.๑.๒ โลกาธิปไตย

โลกาธิปไตย ได้แก่ ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนียมของโลกเป็นประมาณ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ไม่ได้ใช้หลักโลกาธิปไตย คือ

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑-๒.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^๗ สัมภาษณ์ นายพงษ์เทพ มั่นตรง, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ นายเสน่ห์ สายเย็นใจ, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^๙ สัมภาษณ์ พระเทพวรสิทธาจารย์, รองเจ้าคณะภาค ๗, ๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระโสภณกิตติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลเจติยาทร, เจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่ง, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระศรีธรรมโสภณ, เจ้าคณะอำเภอยางนาหลวง, ๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

ทานใช้หลักการปกครองทางโลกมาเป็นแนวทางการปกครองทำให้คณะสงฆ์เข้าใจ^{๑๓} ทานแทบไม่ได้ให้หลัก อัตตวิสัย และโลกวิสัยเลย ยึดหยุ่นเหมาะสม รู้และเข้าใจในโลกธรรม^{๑๔} วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของสังคม เปรียบเทียบปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง^{๑๕} ทำให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกับสังคมอย่างปกติ สงบและมีความสุข ทานใช้โลกวิสัย เมื่อยามที่ต้องตัดสินใจ ในความเห็นเป็น ๒ ฝ่าย ขึ้นไปและต้องการทางเลือกโดยทางเลือกหนึ่ง มีผลเป็นไปในทางที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำ ให้ความเคารพต่อพระเถระ มีส่วนรวมการตัดสินใจ มีการรับฟังความคิดเห็น คือการถือกระแสน้ำโลกเป็นใหญ่ หรือประชาธิปไตยที่ถือคนส่วนใหญ่เป็นหลัก แต่ทานได้พิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำตามกันนั้นมีหลักการที่ถูกต้องหรือไม่ ทานจะรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของคณะสงฆ์ในการตัดสินใจกำหนดนโยบายการปกครองคณะสงฆ์^{๑๖}

๔.๑.๓ ธัมมาธิปไตย

ธัมมาธิปไตย ได้แก่ ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ จากการศึกษาพบว่า พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ได้นำหลักธัมมาธิปไตยไปใช้ในการบริหารงาน คือ ทานใช้หลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปกครองคณะสงฆ์ ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในคณะสงฆ์^{๑๗} ส่วนมากทานใช้หลักธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยเน้นเน้นให้ประชาชนเข้าถึงธรรมทุกชั้น สำหรับปกครองโดยธรรม ควรเพิ่มภาวะผู้นำเพื่อเป็นผู้นำองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ ใช้หลักธรรมมาประกอบ เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ประดุจเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คณะสงฆ์มีเอกภาพมากขึ้น^{๑๘} มีผลใช้หลักการปกครองที่เป็นธรรมและเสมอภาคของพระสงฆ์ มีหลักการดี มีคุณธรรม ตามความเป็นจริง คือ ถือความถูกต้องเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นแก่น หรือ หัวใจในการเป็นผู้นำ ผู้ปกครอง ทานจะยึดหลักความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายระเบียบ ขอบบังคับเป็นหลัก^{๑๙}

นอกจากหลักได้นำหลักธรรมของอภิปไตยมาบูรณาการกับหลักการบริหารงาน พระเดชพระคุณท่านยังนำเอาหลักพรหมวิหาร ๔ มาทำการบูรณาการ ดังนี้

เพื่อให้งานวิจัย มีความครบถ้วนผู้วิจัยจึงได้แยกประเด็นศึกษาออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ กลานำหลักพรหมวิหารในเบื้องต้น พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ได้นำหลักพรหมวิหาร ๔^{๒๐}ไปใช้ใน

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลธรรมนิเทศ, เจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน ,๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูโสภณรัตนโชติ, เจ้าคณะอำเภอแม่ทา ,๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอินทวิมลคุณ, เจ้าคณะอำเภอลี้ ,๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูโสภณรัตนสาร, เจ้าคณะอำเภอบ้านธิ ,๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติกิจติวิเศษ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ,๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูพุทธนิมิตโสภณ, รักษาการเจ้าคณะอำเภอป่าซาง ,๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตาภิรมย์, เจ้าคณะอำเภอยางตลาด ,๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

ดานการปกครองว่ามีผลอย่างไร ดังจะไดกลาวต่อไปนี้

๑.) เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ด้วยจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่น ซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนด ความรักความหวังดี ความปรารถนาดีนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกันตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย ด้วยต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขา ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุข โดยการแสดงออก ๓ ทาง คือ เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย เมตตาวจีกรรม เมตตาทางวาจา และเมตตาเมโนกรรม เมตตาทางใจ

๒.) กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คือ เมื่อเห็นเขาตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนก็คิดไฝในอันที่จะช่วยปลดปล่อยให้เขาพ้นจากความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อนนั้น อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อน ปัญหาหรืออุปสรรคทั้งหลาย มีความไฝไฉที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนให้ประสบกับความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองโดยมีบิดามารดาเป็นตัวอย่างของการแสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม เพราะบิดามารดาจะรู้สึกเป็นทุกข์เป็นร้อน ห่วงใยบุตร เมื่อเห็นบุตรมีความทุกข์หรือผิดหวัง พร้อมกับหาวิธีเพื่อปลดปล่อยความทุกข์นั้น ด้วยความเอ็นดูที่บริสุทธิ์ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๓.) มุทิตา ได้แก่ ความรู้สึกยินดีด้วย เมื่อเห็นผู้อื่นหรือสิ่งอื่นอยู่ดีมีความสุข ตัวเองก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน พลอยยินดีปรารถนาปลื้มบันเทิงใจด้วย เมื่อเห็นเขาเหล่านั้นประสบความสำเร็จ มีความเจริญงอกงามในตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งขึ้นไป

๔.) อุเบกขา ได้แก่ ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตราขึง เมื่อมองเห็นบุคคลที่ได้รับผลของกรรมดีหรือกรรมชั่ว ซึ่งสมควรแก่เหตุที่ตนได้กระทำไว้ พรอมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรมไมเอนเอียงด้วยอคติภาวะของผู้นำ หรือผู้ปกครองพึงนำหลักพรหมวิหารธรรมไปใช้^{๒๑} ดังนี้ ประการแรกตั้งใจให้ความเมตตาและกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและชอบธรรม ชอบด้วยกฎระเบียบและกฎหมายของประเทศ ประการที่สองมีความกระตือรือร้น เมื่อบริหารหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ทำผลงานแก่องค์กรให้เจริญก้าวหน้าได้ มีผลงานใหม่ มีนวัตกรรมใหม่ออกมาสู่องค์กรและสังคม เช่น ให้การยกย่องชมเชย ให้รางวัล ให้เกียรติบัตร เพื่อเงินเดือน เป็นต้น อันเป็นเหตุให้บริหารผู้นั้น มีใจกล้าหาญที่จะทำงานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และทุ่มเทแก่องค์กรเป็นวิศิษฐ์ ประการที่สาม รู้จักการปล่อยวางหรือวางเฉยต่อบางเรื่องและบางบุคคลที่ไม่ควรใส่ใจเนื่องจากจะทำให้การบริหารงานขององค์กรหยุดชะงัก เช่น ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวเรื่องส่วนตัวของบริหาร หากเรื่องที่เขากระทำนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อองค์กรของตน เช่น พฤติกรรมการสูบบุหรี่ การเที่ยวกลางคืน

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติโมลี (จรัส ทตตสิริ) ได้นำหลักพรหมวิหารไปใช้ในด้าน

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

การปกครอง คือ ทานไชหลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง ส่งผลให้คณะสงฆ์มีความรัก สามัคคี และเกิดความปรองดอง ในหมู่คณะสงฆ์^{๒๒} ทานมีความเมตตาต่อพระภิกษุและสามเณรเป็นอย่างดี ไชไชหลักธรรมนี้อย่างเหมาะสม จึงทำให้คณะสงฆ์มีการบริหารจัดการได้ดี แม้คณะสงฆ์เองก็ดี ล้วนให้ความเชื่อมั่นตั้งแต่พระสังฆาธิการ ระดับปกครองคณะสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ตลอดจนถึงระดับกลางสุด คือ เจ้าอาวาสก็ตาม^{๒๓}

ทั้งนี้ จากการศึกษายังพบว่า พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ได้บริหารตนเองให้เป็นผู้นำที่ดีตามหลักพรหมวิหาร โดยจะต้องบริหารจัดการให้สมดุลกันทั้งพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ

นอกจากนั้นแล้ว ในการบริหารคณะสงฆ์ ถ้าหากให้น้ำหนักที่หลักธรรมคือ อุเบกขามากเกินไปแล้ว ก็อาจจะทำให้คณะสงฆ์เสื่อมเสียได้ ทานเป็นผู้ให้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมสนับสนุนพระสงฆ์โดยไม่แบ่งแยก แบ่งพรรค แบ่งพวก ทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย ตั้งมั่นในคุณธรรม^{๒๔} พระสังฆาธิการในการปกครองก็ล้วนให้ความเคารพนับถือ ทานได้ใช้พรหมวิหาร เพราะว่าการเห็นคณะสงฆ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรักสามัคคี และเป็นสุขโดยทั่วกัน^{๒๕} อนึ่ง หลักพรหมวิหารนี้ เป็นธรรมสำหรับผู้บริหาร ซึ่งใช้ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นธรรม มีเหตุผล การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ ทานได้ใช้หลักธรรมของผู้เป็นใหญ่ที่ประเสริฐ และบริสุทธิ์คือความเมตตา (ปรารภนาให้ผู้อื่นเป็นสุข) กรุณา (ปรารภนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (คือยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี, อุเบกขา (การรู้จักการวางเฉยในสิ่งที่เหมาะสม)^{๒๖} โดยได้ยึดหลัก พรหมวิหารซึ่งมีความเมตตาปรารภนาให้ผู้อื่นได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานปกครองคณะสงฆ์อย่างมีความสุข ไม่มีอคติ วางตนเป็นกลางแสดงความยินดี เมื่อผู้ใดบังคับบัญชาได้รับพระราชทานเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์^{๒๗}

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันด้านการปกครอง สามารถสรุปได้ดัง แผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตาภิรมณ์, เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

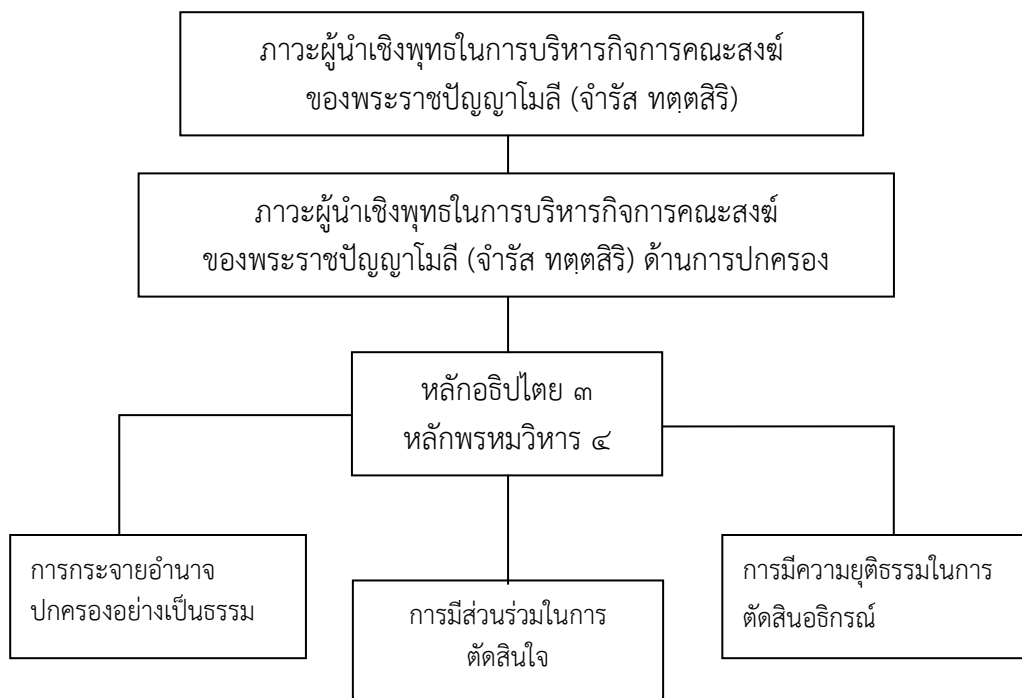
^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเทพวรสิทธาจารย์, รองเจ้าคณะภาค ๗, ๘ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูอินทวุฒิกุล, เจ้าคณะอำเภอเถลิง, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระโสภณกิตติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลเจติยาทร, เจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่ง, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูพุทธิญาณโสณ รักษาการเจ้าคณะอำเภอป่าซาง, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

แผนภาพที่ ๔.๑ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ด้านการปกครอง

๔.๒ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านศาสนศึกษา

จากการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) พบว่า พระเดชพระคุณ ฯ ได้นำแนวคิด คือ ปลุกศรัทธาของผู้เรียนเห็นความสำคัญของการศึกษา และหาแรงหนุนบำรุงอุปถัมภ์ในการศึกษามานับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษาได้ดังนี้ พรหมวิหาร ๔ หมายความว่าคณะสงฆ์ ลูกศิษย์กับอาจารย์

๑.) ปลุกศรัทธาของผู้เรียนกุลบุตร กุลธิดา สามเณรน้อย เปรียบเสมือนที่ว่าง เมื่อจะก่อสร้างอาคารบ้านเรือนก็ต้องขุดที่ลงรากได้สะดวกไม่ลำบากกับการปลูก เหมือนกับปลุกศรัทธาในการเรียนให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและเกิดความรักการเรียนรู้^{๒๘}

๒.) ทำให้พุทธบริษัท ๔ เห็นความสำคัญของการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการศึกษากลับไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นผู้มีชีวิตที่ดีงามสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเกื้อกูลแก่สังคม การศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ให้เจริญขึ้นมนุษย์ที่ยังไม่พัฒนาจะต้องอาศัยต้นหนามนำชีวิตให้ดีขึ้น สนองความต้องการทางด้าน ตา หู จมูก ลิ้น และกาย หรืออายตนะทั้งหลาย เพราะมนุษย์ยังไม่รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่ใช่ประโยชน์อย่างแท้จริง จึงยังต้องเอาความรู้สึกชอบไม่ชอบ เกลียดกลัว หรือปรารถนา มาเป็นเครื่องนำชีวิตก่อน เมื่อมองดูเห็นอะไรสนองความรู้สึกที่ดีที่สบายให้ความสุข

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระโสภณกิตติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

ทาง หู ตา จมูก ลิ้น กาย ก็พอใจ ต้องการได้สิ่งเหล่านี้ มนุษย์ที่ยังไม่พัฒนาจึงอยู่ด้วยตัณหา แต่เมื่อมนุษย์มีปัญญาพอแล้วก็จะอยู่ด้วยสติปัญญา ดังนั้น จึงควรนำวิธีดังกล่าวมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของการศึกษา^{๒๙}

๓.) หาแรงหนุนบำรุงอุปถัมภ์ในด้านการศึกษาคือหาผู้สนับสนุนด้านเงินทุนถือว่าเป็นจุดสำคัญ เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากองทุนเงินเพื่อการศึกษาเป็นการให้เปล่า ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเพียงแต่เป็นการรักษาศาสนาหาทาให้มีการศึกษา ทั้งยังเป็นการสนับสนุนการขยายโอกาสและพัฒนาศึกษาของประเทศเพื่อที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างเท่าเทียมกัน^{๓๐}

ดังนั้น การนำแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันด้านการศาสนศึกษาสามารถสรุปได้ว่า พระเดชพระคุณฯ มีการนำแนวคิดมาบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือ ปลุกศรัทธาของผู้เรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาและหาแรงหนุนบำรุงอุปถัมภ์ในด้านการศึกษา

ผลงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศาสนศึกษา มีดังต่อไปนี้

พุทธศักราช ๒๕๒๐ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี ประจำสำนักศาสนศึกษา วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

พุทธศักราช ๒๕๒๘ เป็น พระปริยัตินิเทศก์ จังหวัดลำพูน สำนักงานศูนย์ครูพระปริยัตินิเทศก์จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็น ครูใหญ่ โรงเรียนหอบริยัติศึกษา ทั้งแผนกธรรม - บาลีสำนักศาสนศึกษาวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ตำบลในเมือง เขต ๑ อำเภอเมืองลำพูน

พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็น กรรมการสนามหลวง แผนกธรรม ปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจข้อสอบประโยคนักธรรม-ธรรมศึกษา ชั้นตรี ของคณะสงฆ์ภาค ๗ เป็นประจำทุกปี

พุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็น ประธานพระปริยัตินิเทศก์ ภาคเหนือ ๑๖ จังหวัด เป็นรองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธานุภาพวันอาทิตย์ วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

พุทธศักราช ๒๕๓๕- ปัจจุบัน เป็น ผู้จัดการโรงเรียนหอบริยัติศึกษา (โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และแผนสามัญศึกษา) วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายพงษ์เทพ มนัสตรง, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายสรุชัย ขยัน , ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ศูนย์วัดพระธาตุหริภุญชัยรวมหาวีร อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน

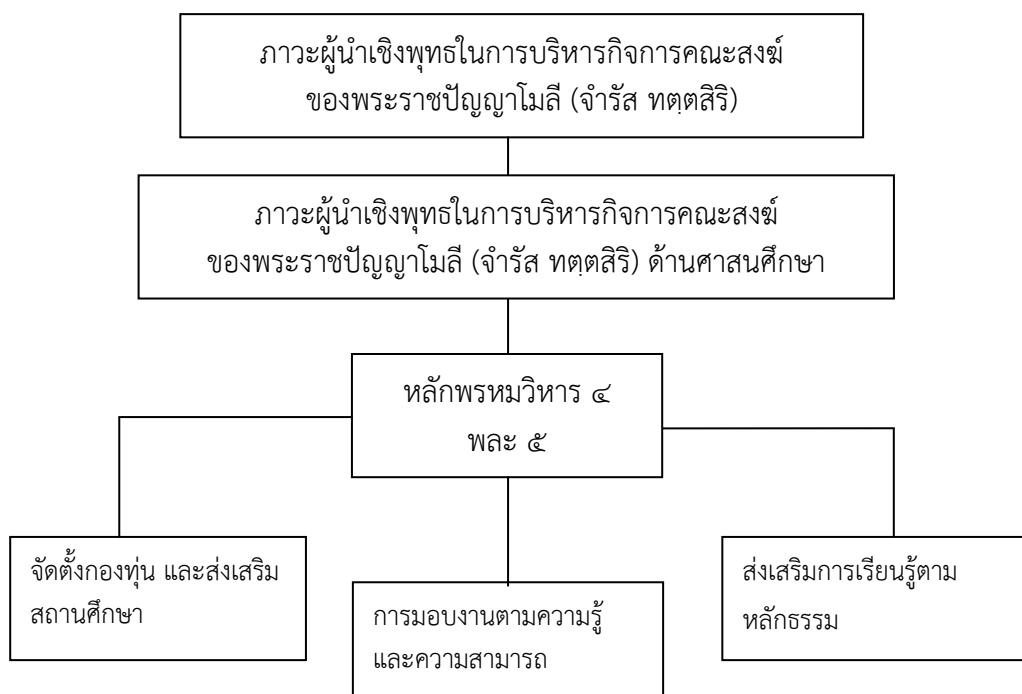
พุทธศักราช ๒๕๔๓ เป็น กรรมการสนามหลวงแผนกบาลี ปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจข้อสอบบาลี ประโยค ป.ธ. ๓ ของคณะสงฆ์ไทย เป็นประจำทุกปี

พุทธศักราช ๒๕๔๘ เป็น ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดลำพูน

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ด้านการศึกษา พระเดชพระคุณส่งเสริมการศึกษาและเพิ่มแรงจูงใจให้พระภิกษุสามเณร ในจังหวัดลำพูนให้ศึกษาพระธรรมบาลีมากขึ้นด้วยการมอบทุนการศึกษา โดยกองทุนที่เกิดขึ้นจากคณะสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนร่วมมือกันเป็นเจ้าภาพถวายเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งอุปถัมภ์ในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน สมุดหนังสือเรียน ตามหลักสูตร

พระเดชพระคุณส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในประโยคที่สูงขึ้นในสำนักเรียนส่วนกลาง และเปิดโอกาสให้ผู้มีความสนใจที่จะศึกษาวิชาการชั้นสูงให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันด้านศาสนศึกษา สามารถสรุปได้ดัง แผนภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านศาสนศึกษา

๔.๓ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนสถาน หรือสถาบันการศึกษาหรือ บุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือ เสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม^{๓๑} จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์ จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิม ของวัด และพระสงฆ์ ไทยในอดีตนับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกลายได้วาในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาลดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๓๒}

ในเวลาต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา การจัดให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ พระสงฆ์แม้จะมีบทบาทด้านการศึกษาก็เพียงช่วยสอนในโรงเรียนประจำบาลอยู่บ้าง แต่ตอบบทบาทเหล่านี้ก็ค่อย ๆ ลดน้อยลงตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลผลิตครูได้มากขึ้นก็ไม่ได้อาราธนาพระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนอีก คงมีแต่การอาราธนาพระสงฆ์ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้าง เป็นผู้อุปการโรงเรียนบ้าง การศึกษาของรัฐที่พระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ยังคงมีส่วนช่วยอยู่ก็เป็นในด้านการศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น^{๓๓}

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์ จัดให้มีการบริการแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐ ที่มีการดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบันสามารถแยกออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้นักเรียนและพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนราษฎร์ การกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

^{๓๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), คู่มือพระสังฆาธิการ วาดวยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : จรูญการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๓๓} พระมหาสมทรง สิรินโรและคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคทีไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษา ในสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้การอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ในระบบโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การจัดหน่วยนพกะ การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ในปัจจุบันระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศเปลี่ยนไป มีการขยายฐานการศึกษาจนถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓ และ การศึกษาก็กึ่งเนนประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมากเด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ เพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้ จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ จัด ต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการ เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์หลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน เนื่องจากใช้เวลาในระบบโรงเรียนสามัญเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจทนระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในวันอาทิตย์ได้ หรือการที่โรงเรียนต้องขาดนักเรียน

การศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้ จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุ

สามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๓๔}

พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) มีการบริหารเกี่ยวกับการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑.) “สงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดาของพุทธศาสนทายาทให้มีที่เรียน” กล่าวคือ พระสงฆ์เราต้องช่วยเหลือลูกหลานของชาวพุทธให้มีที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนมากขึ้นด้วยโรงเรียนการกุศล^{๓๕}

๒.) “ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา” โดยพระเดชพระคุณ ฯ ได้ตั้งกองทุนเพื่ออุดหนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มุ่งมั่นแต่ขาดแคลนให้ได้ศึกษาและเล่าเรียน ไม่ว่าจะเป็นพระเถระหรือสามเณรก็ตาม โดยให้คณะสงฆ์เป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ในการระดมทุนเพื่อการศึกษา และที่สำคัญยังเป็นการสร้างศาสนทายาทเพื่อสืบสานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๓๖}

๓.) “หลักสังคหวัตถุ ๔”^{๓๗}สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน ประกอบด้วย ๑) ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา ๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่ารัก ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สามานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๓) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม ๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่พระเดชพระคุณ ฯ ได้ดำเนินการอยู่นี้ เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันนี้มีความซับซ้อนยิ่งนัก โดยเฉพาะในองค์ประกอบด้านฐานะความเป็นอยู่ แต่ละบุคคลมีความพร้อมที่แตกต่างกัน

พระเดชพระคุณ ฯ เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่เคยในการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และมีการส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสามเณรอยู่ตลอด รวมไปถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการด้วย เพื่อให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ในส่วนของวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ที่พระเดชพระคุณ ฯ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้มีการมอบทุนการศึกษาเป็นประจำทุกปี ให้กับพระภิกษุสามเณรและนักเรียนโรงเรียนหอบริยัติศึกษา โรงเรียนเมธีวุฒิกร วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ซึ่งเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดที่ พระเดชพระคุณ ฯ เป็นผู้ได้รับใบอนุญาต และในส่วนของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนได้มีนโยบายมอบทุนการศึกษาแก่ผู้สอบได้

^{๓๔} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๖.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูโสภณรัตนโชติ, เจ้าคณะอำเภอแม่ทา ,๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเสน่ห์ สายเย็นใจ, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จังหวัดลำพูน ,๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

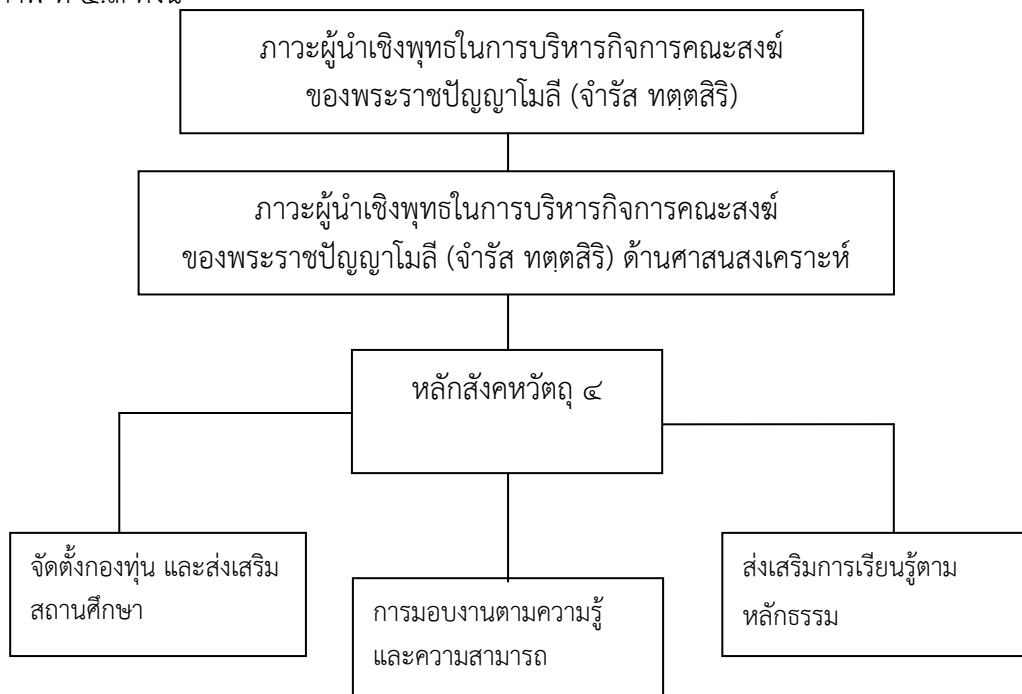
^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพวรสิทธิอาจารย์, รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุดอยสุเทพ,๘ กันยายน ๒๕๕๗.

เปรียญธรรมเป็นประจำทุกปี อันเป็นนโยบายที่เกิดจากดำริของพระเดชพระคุณ ฯ ในฐานะที่เป็นผู้กำกับดูแลงานการศาสนศึกษา^{๓๘}

การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร การศึกษาสงเคราะห์นี้จะช่วยให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนประชาชนได้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต อันจะเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงของชาติอีกทางหนึ่งได้ เห็นความสำคัญของการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชน^{๓๙}

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญามอลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยการสงเคราะห์ การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร รวมถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และมีการมอบทุนการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร และนักเรียน และในส่วนของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนได้มีนโยบายมอบทุนการศึกษาแก่ผู้สอบได้เปรียญธรรมเป็นประจำทุกปี

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญามอลี (จรัส ทตฺตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ สามารถสรุปได้ตั้งแผนภาพ ที่ ๔.๓ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญามอลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านศาสนสงเคราะห์

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติกิจติเนศวร, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ,๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูอินทวุฒิกุล, เจ้าคณะอำเภอเถิน ,๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

๔.๔ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๔๐} โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอย่างหนึ่งที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยกิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ที่มีการดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อารธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศนธรรมดา คือเทศนารูปเดียวหรือเทศนปจฉา วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศนทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ

๒) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแผ่

๓) การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์^{๔๑}

การดำเนินงานเหล่านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการ กระจายกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศ โดยผู้มีหน้าที่เกี่ยวของนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ ฝ่ายรัฐบาล และประชาชนทั่วไป ในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมและให้การส่งเสริม ส่วนผู้ทำหน้าที่คือ พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส ที่จะต้องรับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่พระศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓)สามารถแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

พระราชบัญญัติโมลี (จาร์ส ทตตสิริ) ได้นำหลักของพละ ๕ มาใช้ในการศึกษาและการเผยแผ่

^{๔๐} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ขวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๔๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎราชกุมาร, คู่มือพระสังฆาธิการวาทะด้วย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารงานคณะสงฆ์^{๔๒} เนื่องด้วยพระเดชพระคุณ ฯ ได้รับมอบหมายจาก รองเจ้าคณะภาค ๗ ให้มีอำนาจหน้าที่ดูแลงานด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ พระเดชพระคุณ ฯ จึงมี บทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย วางแผนในการเผยแผ่ โดยนำหลักการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์^{๔๓} ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาพระภิกษุสงฆ์ให้มีอุดมการณ์แน่วแน่มั่นคงและมีโลกทัศน์ต่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาที่กว้างไกล

๒. เพื่อพัฒนาวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคข้อมูลข่าวสาร

๓. เพื่อให้พระสงฆ์มีศีลาจารวัตรตรงตามเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม

๔. เพื่อให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. เพื่อให้พระสงฆ์สามารถวิเคราะห์และประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

พระเดชพระคุณในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร จัดให้มีการอบรม พระภิกษุสามเณร เป็นปกติประจำทุกวันพระ หลังจากที่ทำวัตรสวดมนต์เย็นแล้ว หรือประชุมตามวาระ พิเศษที่ทางวัดกำหนดขึ้นโดยจะทำการอบรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ดังนี้^{๔๔} คือ

๑.) เรื่องการอยู่ร่วมกันด้วยสามัคคีธรรม

๒.) เรื่องการร่วมแรงร่วมใจกันบูรณะและพัฒนาวัด

๓.) เรื่องการสังวรรักษากิริยามารยาทของสมณสาธูป

๔.) เรื่องการฝึกเจริญสมาธิ และเจริญวิปัสสนาขั้นพื้นฐาน

๕.) เรื่องการนุ่งห่ม และการครองผ้าให้เหมาะสมกับสมณเพศ

๖.) เรื่องการส่งเสริมศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๗.) เรื่องการช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยภายในบริเวณวัด

๘.) เรื่องการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และวัฒนธรรมไทย

๙.) เรื่องการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

๑๐.) เรื่องการฝึกแสดงพระธรรมเทศนาแบบพื้นเมือง และแบบปฏิภาณโวหาร

๑๑.) เรื่องการอนุรักษ์ศาสนสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของทางวัดที่มีอยู่

๑๒.) เรื่องการเคารพกฎหมายเถรสมาคม กติกาวัด ระเบียบวัดและของคณะสงฆ์

^{๔๒} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓/๑๑. พละ ๕ ไต่แก (๑) สัทธา คือ ความเชื่อ (๒) วิริยะ คือ ความเพียร(๓) สติ คือ ความระลึกได้ (๔) สมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่น (๕) ปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลเจติยาทร, เจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่ง ,๕ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระศรีธรรมโสภณ, เจ้าคณะอำเภอเวียงหนองล่อง ,๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

- ๑๓.) เรื่องการปฏิบัติตามอาณัติสงฆ์หนเหนือและเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับชั้น
- ๑๔.) เรื่องการทอ่งบ่นทรงจำบททำวัตรสวดมนต์เช้า – เย็น บทอนุโมทนางานต่าง ๆ
- ๑๕.) เรื่องการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับเสขียวัตร ขนบธรรมเนียมและมารยาทไทย
- ๑๖.) เรื่องการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี สามัญและอุดมศึกษา
- ๑๗.) การอบรมศีลธรรม แก่ศิษย์วัด เด็กนักเรียน และประชาชนทั่วไป กล่าวคือ

คือ^{๔๕} การอบรมศิษย์วัด เข้ารับการอบรมพร้อมกับพระภิกษุสามเณรเป็นประจำทุกวันพระหลังจากทำวัตรสวดมนต์เย็นเสร็จแล้ว การอบรมศรัทธาประชาชน จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระ ในเวลา ๐๗.๐๐ น. ก่อนการทำบุญตักบาตร และจัดให้มีการบรรยายอบรมธรรม หรือแสดงธรรม เป็นกรณีพิเศษในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การอบรมเด็กนักเรียน เป็นพระวิทยากร และได้จัดส่งพระวิทยากรไปทำการอบรมศีลธรรมจริยธรรม และสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามโรงเรียนต่างๆ ดังนี้ คือ โรงเรียนเทศบาลประตูลี้ โรงเรียนอนุบาลลำพูน โรงเรียนจักรคำคณาทร และโรงเรียน ส่วนบุญญูปถัมภ์

จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาอบรมประชาชน เป็นประจำทุก ๆ วันพระ ทั้งในช่วงเช้าพรรษาและนอกพรรษา และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหารได้ปฏิบัติศาสนกิจในส่วนนี้เป็นประจำ ทุกปี มีพระภิกษุ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พ่อค้า และศรัทธาประชาชน ในจังหวัดลำพูนมาร่วมทำบุญเป็น จำนวนมาก ในส่วน ของพระภิกษุสามเณรมีเจ้าคณะจังหวัดลำพูนเป็นประธานพร้อมด้วยพระภิกษุ สามเณร ประมาณ ๑๐๐ กว่ารูป ในส่วนของศรัทธาประชาชนทั่วไป มีผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน เป็นประธาน พร้อมด้วยประชาชนประมาณ ๒,๐๐๐ กว่าคน มาร่วมทำบุญเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด เป็นหัวหน้าพระวิทยากรโครงการเข้าค่ายอบรมพุทธบุตรจังหวัดลำพูน และ และจัดส่งพระวิทยากรเพื่ออบรมผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดลำพูน^{๔๖}

- ๑๘.) ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ เกี่ยวกับการเผยแผ่ ดังนี้ คือ^{๔๗}

ก. เป็นประธานดำเนินงานตามโครงการ **“พระธรรมทูตสัญจรจังหวัดลำพูน”** โดยได้อาราธนาประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต่างๆพร้อมด้วยพระภิกษุสามเณร และทายกทายิกาของทุกตำบล จัดให้มีงานธรรมสัญจรประชุมร่วมกันทำกิจกรรม ไหว้พระ-สวดมนต์ เวทีธรรมกลุ่มผู้นำองค์กร และหน่วยงาน, กลุ่มพระภิกษุ-สามเณร, กลุ่มทายกทายิกา, กลุ่มเด็ก-เยาวชน เป็นประจำในทุกวันเสาร์แรกของทุกเดือน

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลธรรมนิเทศ, เจ้าคณะอำเภอเมืองลำพูน ,๑๑ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติกิจติวินศน์, เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ,๔ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตาทิมนต์, เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง ,๒๕ กันยายน ๒๕๕๗.

ข. เป็นพระธรรมวิทยากรรับอาราธนาไปแสดงพระธรรมเทศนาตามโครงการธรรมสังเวยของคณะสงฆ์อำเภอ และตำบลต่าง ๆ ที่มีการประชุมร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา คือ การไหว้พระ สวดมนต์ แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ และสวดรับฟังพระธรรมเทศนา ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เป็นประจำทุกปี

ค. ติดตามรองเจ้าคณะภาค ๗ พร้อมด้วย คณะสงฆ์ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระวิปัสสนาจารย์ ของจังหวัดลำพูน ออกปฏิบัติงานเพื่อพบปะเยี่ยมเยียนพระภิกษุสามเณร และศรัทธาประชาชน ของวัดต่าง ๆ ร่วมแสดงปาฐกถาธรรมอบรมศรัทธาประชาชนเป็นประจำทุกปี

ง. ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ในนามประธานสภาเปรียญจังหวัดลำพูน ออกหนังสือวารสารสันติสุข ออกประจำปี ละ ๔ ฉบับ ตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันมหาปวารณา มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักพระธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา สารคดี ความเคลื่อนไหวในวงการคณะสงฆ์ เรื่องประวัติศาสตร์ และวรรณกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

จ. ในฐานะเป็นธรรมวิทยากร ของหน่วยอบรมประชาชนประจำจังหวัดลำพูน (อ.ป.จ.) ได้สนับสนุนให้คณะสงฆ์อำเภอ ตำบล หรือวัดต่างๆ จัดให้มีการสมานทานธุดงค์วัตรปฏิบัติธรรม ณ บริเวณวัด หรือฌาปนสถานของหมู่บ้านต่าง ๆ อาราธนาพระภิกษุสามเณรมาร่วมปฏิบัติธรรม และเชิญชวนศรัทธาประชาชนมาร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำทุกปี การเข้าโสสานกรรมนี้ มีกิจกรรมรวมไปถึงการพัฒนาสาธารณประโยชน์ด้วย เช่น ช่วยกันสร้างเมรุ หอฉัน้ำ และศาลาบำเพ็ญบุญ ณ ฌาปนสถานแห่งนั้นด้วย

๑๙.) มีความร่วมมือกับทางราชการ เกี่ยวกับการเผยแผ่ ดังนี้ คือ^{๔๔}

ก. ร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน จัดให้มีการบรรยายธรรมะตามโอกาสสำคัญ หรือตามวาระที่จัดงานขึ้นมาแต่ละครั้ง

ข. อำนวยความสะดวกในด้านอาคารสถานที่ให้ทางส่วนราชการใช้ศาลาของวัดเป็นที่ประชุม พบปะชี้แจงข้อราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

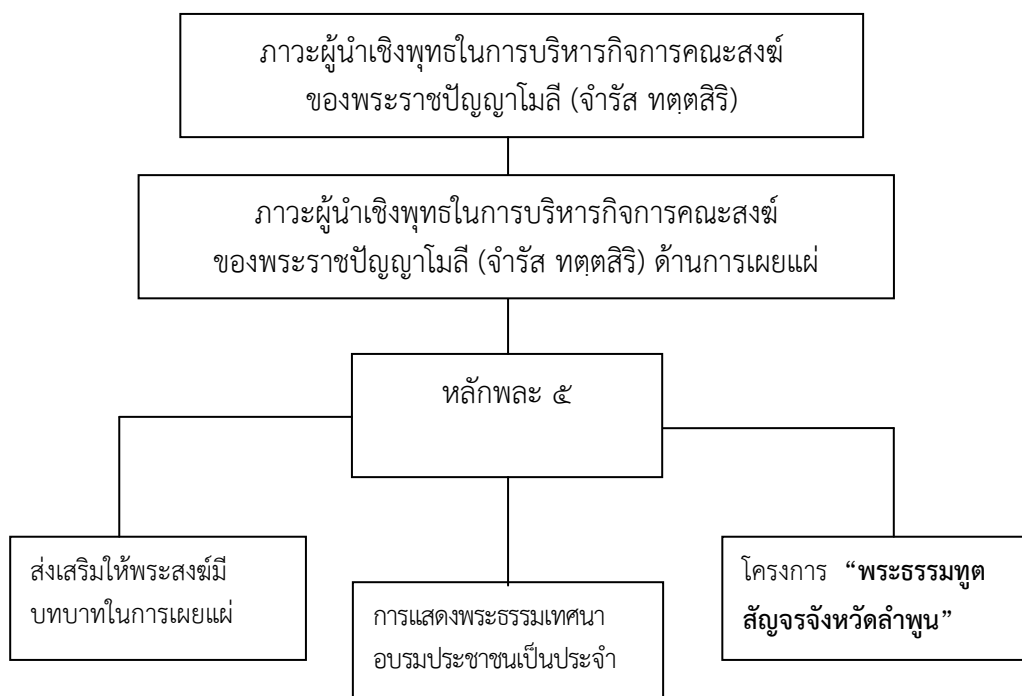
ค. ร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่คณะ ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ เป็นประจำทุกปี

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายเสน่ห์ สายเย็นใจ, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม จังหวัดลำพูน ,๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่มาก เพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ที่จะต้องอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม นอกจากนี้พระเดชพระคุณ ฯ ยังให้การสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เป็นการเผยแผ่เชิงรุกมากกว่าการตั้งรับให้ญาติโยมเข้ามาวัดเพื่อฟังธรรม^{๔๔} และปัจจุบันนี้ก็เป็นกรยากอย่างยิ่งที่จะหาคนเข้าวัดเพื่อฟังธรรม

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านการเผยแผ่ โดยการสอนสั่งให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตัวเองให้ดีกว่าก่อนโดยยึดหลักกิจวัตรของสงฆ์เป็นหลักส่วนอีกวิธีคือต้องเข้าหาสังคม หาช่องทางเผยแผ่ให้สอดคล้องกับสังคม และใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชนตามกรอบหลักธรรม

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ด้านการเผยแผ่ สามารถสรุปได้ดัง แผนภาพที่ ๔.๔ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านการเผยแผ่

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสรุชัย ขยัน , ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

๔.๕ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร^{๕๐} ส่วน คำว่า สาธารณูปการ ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรก ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลาง เป็นองค์การต่างๆ คือ องค์การปกครอง องค์การการศึกษา องค์การเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ก็จะกำหนดให้มณฑลอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(๑) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”^{๕๑}

งานด้านสาธารณูปการ เป็นอีกงานหนึ่งที่พระราชบัญญัติโมลี (จำรัส ทอดศิริ) มีผลงานที่เด่นชัดมาก พระเดชพระคุณ ฯ ได้นำหลักสังคหัตถ์^{๕๒} ซึ่งหมายถึงธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและ ประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี เพราะพระเดชพระคุณ ฯ ได้พัฒนาวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร จนมีเสนาสนะที่เพียงพอแก่พระภิกษุสามเณร และเพียงพอแก่การบำเพ็ญกุศล รวมไปถึง ความสะอาด ร่มรื่น น่าพำนักอาศัย พระภิกษุสามเณรภายในวัดก็เอาใจใส่ช่วยในการดูแลรักษาเป็นอย่างดี^{๕๓} พระเดชพระคุณ ฯ ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาศาสนสมบัติของ เพื่ออนุรักษ์ ศาสนสถานไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา ตลอดจนส่งเสริมให้มีการสร้างสาธารณูปการเพิ่มขึ้นอยู่ตลอด และต้องมีความโปร่งใส ในทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นหลักฐานในการตรวจสอบทุกอย่างได้ตลอดจนให้คำแนะนำแก่พระสังฆาธิการในเรื่อง การสาธารณูปการต่าง ๆ รวมถึงแนะนำให้ไปปรึกษาทางหน่วยงานราชการที่มีความรู้เฉพาะด้าน และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการนั้นและในบางครั้งพระเดชพระคุณ ฯ ยังช่วยเหลือเป็นประธานในการจัดหาทุนทรัพย์อีกด้วย เช่น การสร้างวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน^{๕๔} เป็นต้น

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระเดชพระคุณ ฯ ด้านสาธารณูปการจำเป็นต้องมีการวางแผนแบบแผนผัง มีความโปร่งใส โดยเฉพาะ “เจ้าอาวาส” ต้องมีความโปร่งใสเรื่องทรัพย์สินของตนกับของวัด ต้องแยกให้ออก เมื่อมรณภาพแล้วจะได้ไม่มีปัญหาให้รุ่นวาย

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๕.

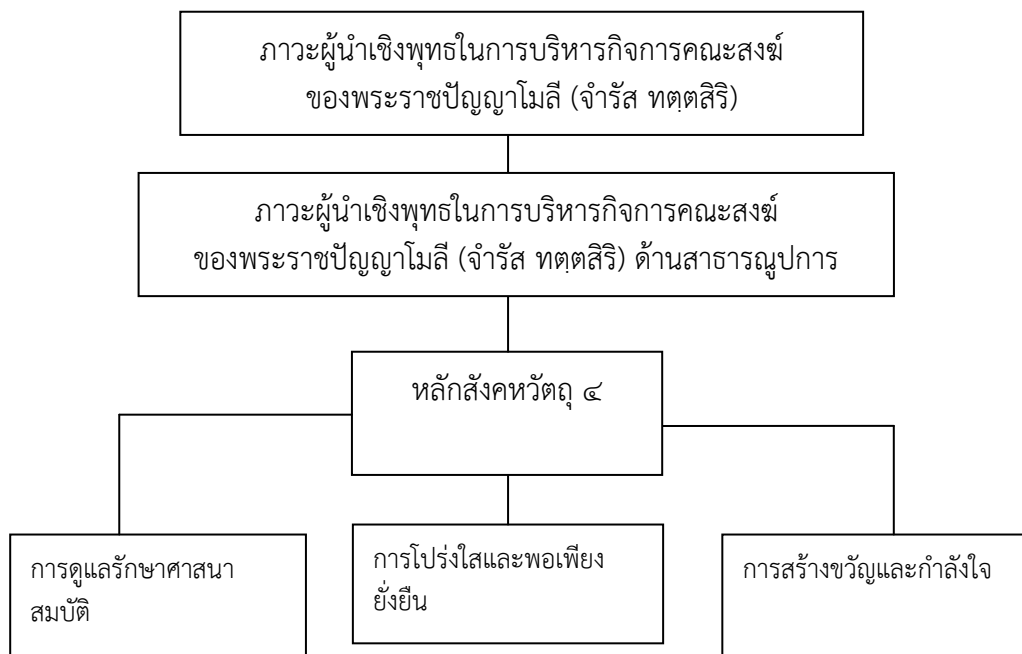
^{๕๑} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๓.

^{๕๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗. สังคหัตถ์ ๔ ได้แก่ (๑) ทาน คือ การใช้ การช่วยเหลือการสงเคราะห์ (๒) ปยวาจา คือ การพูดการเจรจาที่พึงประสงค์ของคนอื่น หรือพูดไพเราะมีเหตุผลน่าฟัง (๓) อตถจริยา หมายถึง ทำประโยชน์แก่เขา (๔) สมานนัตตตา หมายถึง เอาตัวเข้าหาเขา คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายพงษ์เทพ มั่นตรง, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายสรุชัย ขยัน , ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัดลำพูน, ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗.

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ด้านสาธารณูปการ สามารถสรุปได้ดังแผนภาพ ที่ ๔.๕ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ด้านสาธารณูปการ

๔.๖ ภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปการให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูล เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๕๕}

นอกจากนั้นแล้ว ในการบริหารจัดการด้านการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่

^{๕๕} มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๗.

ของชาวบ้าน ถวาย และว่าโดยสภาวะและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตน ด้วยหน้าที่ ๖ ประการ

- (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
- (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง
- (๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- (๖) บอกทางสวรรค์ให้^{๕๖}

ทั้งนี้ ยังพบวาทะของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอด จนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยธรรมของตะวันตก ได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์สูญหายไป โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อน และค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัด ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไป ปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์นี้ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์โดยส่วนมากคือ วัดและเจ้าอาวาส เพราะมีบทบาทบุญดีเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) ไฉน เจ้าอาวาสมีหน้าที่ จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๑) และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) พร้อมกับให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (๔) ซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง^{๕๗}

พระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ได้จัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชน และชุมชน ต่าง ๆ มากมาย ทุกปี เช่น นำคณะสงฆ์ ส่วนราชการ และประชาชนชาวจังหวัดลำพูน ร่วมบริจาคเครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด^{๕๘} นอกจากนี้พระเดชพระคุณ ฯ ยังมีการจงใจให้พระสังฆาธิการในเขตปกครองให้สนับสนุนเสียสละทุนทรัพย์ช่วยเหลือและยังมีการนำของจากการรับบริจาคมาช่วยเหลือด้วย พระเดชพระคุณ ฯ ให้การส่งเสริมสาธารณสุขสงเคราะห์ประโยชน์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ได้มีการกำหนด

^{๕๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

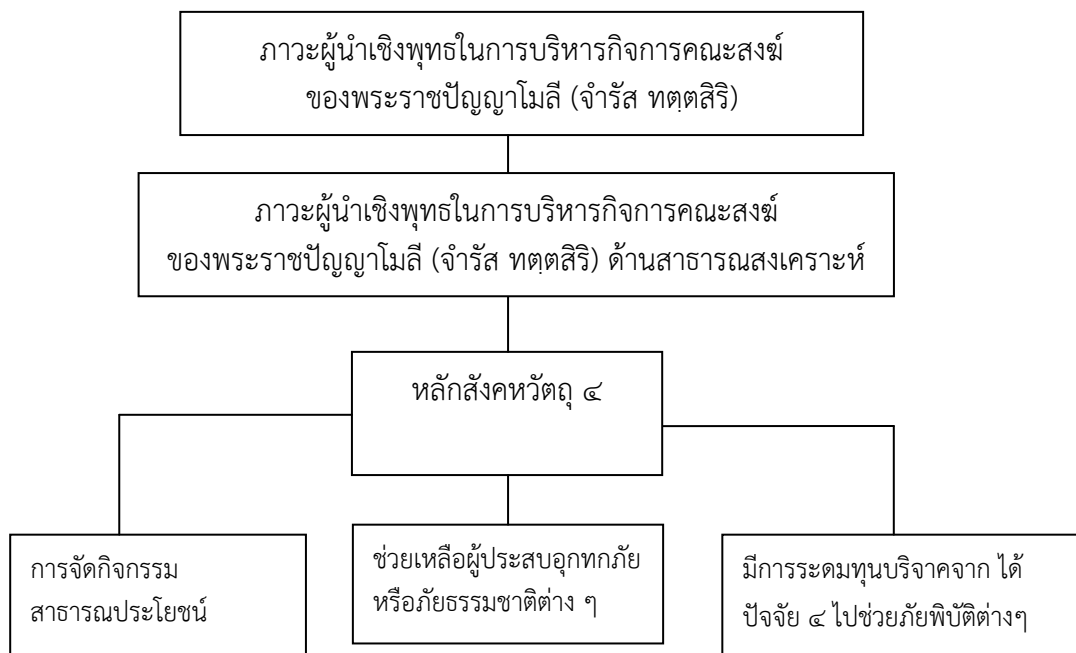
^{๕๗} พระเทพปริยัติสุธี, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๒๓.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูโสภณรัตนโชติ, เจ้าคณะอำเภอแม่ทา ,๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

นโยบายการส่งเสริมสาธารณประโยชน์เพื่อสงเคราะห์ประชาชนและพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครอง จัดให้มีการช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกภัยน้ำท่วมจนบ้านเรือนเสียหาย มีการระดมทุนบริจาคจาก ได้ปัจจัย ๔ ไปช่วยวัดที่ถูกน้ำท่วม^{๕๙} เป็นต้น

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนและชุมชน นำคณะสงฆ์ส่วนราชการ และประชาชนชาวจังหวัดลำพูน ร่วมบริจาคเครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย และมีการจูงใจให้พระสงฆ์ในเขตปกครองให้สนับสนุนเสียสละทุนทรัพย์ช่วยเหลือและยังมีการนำของจากการรับบริจาคมาช่วยเหลือด้วย พระเดชพระคุณ ฯ ให้การส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ประโยชน์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัด ได้มีการกำหนดนโยบายการส่งเสริมสาธารณประโยชน์เพื่อสงเคราะห์ประชาชนและพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองจังหวัดลำพูน

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) มาบริหารกิจการคณะสงฆ์กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ด้านสาธารณสงเคราะห์ สามารถสรุปได้ตั้งแผนภาพ ที่ ๔.๖ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖ ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตตสิริ) ด้านสาธารณสงเคราะห์

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระโสภณกิตติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดลำพูน, ๕ กันยายน ๒๕๕๗.

๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกจากพระสังฆาธิการ ผู้สนองงานและจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ทราบถึงข้อเท็จจริงในการดำเนินงานอย่างตรงไปตรงมา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการภาวะผู้นำเชิงพุทธ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำร่วมกับหลักธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ ด้านปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า

ด้านการปกครอง จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านปกครองพบว่า มีหน้าที่ทางการปกครองอยู่ ๒ หน้าที่ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร พระเดชพระคุณ ฯ ได้กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้ในการปกครองพระภิกษุสามเณร ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และอีกหน้าที่ คือ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน พระเดชพระคุณ ฯ มีหน้าที่กลั่นกรองพระสงฆ์ในการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ใน คณะสงฆ์จังหวัดลำพูน และร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์กับเจ้าคณะจังหวัด

ด้านการศึกษา จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการศึกษาพบว่า มีนโยบายให้จัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีให้มากขึ้น ให้อบรมเสริมความรู้แก่พระภิกษุในเขตการปกครองเพื่อให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสามเณรเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดลำพูน ให้ได้รับโอกาสเข้ามาศึกษาด้วยการเพิ่มแรงจูงใจให้พระภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระธรรมบาลีมากขึ้นด้วยการมอบทุนการศึกษา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรและเด็กนักเรียนทั่วไป มีการมอบทุนการศึกษาเป็นประจำทุกปี และใช้โรงเรียนการกุศลของวัดที่มีอยู่ช่วยสงเคราะห์ให้เด็กได้มีที่เรียนและแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง

ด้านการเผยแผ่ จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการเผยแผ่ พบว่า ได้มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนไปสู่ประชาชนทุกเพศทุกวัยเพื่อให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นที่ตั้งของศูนย์พระธรรมทูตประจำจังหวัดลำพูน และเป็นที่สำนักปฏิบัติธรรม และได้อาศัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนช่วยในด้านการเผยแผ่

ด้านสาธารณูปการ จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จำรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านสาธารณูปการ พบว่า มีพัฒนาวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร จนมีเสนาสนะที่เพียงพอ และพัฒนา วัดวาอารามในเขตการปกครองให้มีเสนาสนะที่เพียงพอ อีกทั้งเป็นประธานในการจัดหาทุนทรัพย์สร้างวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน และหอประชุมคณะสงฆ์

ด้านสาธารณสงเคราะห์ จากการศึกษา รูปแบบการบูรณาการภาวะผู้นำของพระราชปัญญาโมลี (จำรัส ทตฺตสิริ) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ได้มีการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์โดยการนำคณะสงฆ์ ส่วนราชการ และประชาชนชาวจังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียง ร่วมบริจาคเครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ และจัดให้มีโครงการทุนช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วม มีการระดมทุนบริจาคจาก ได้ปัจจัย ๔ ไปช่วยวัดที่ถูกน้ำท่วม รวมถึงช่วยเหลือประชาชนที่ถูกภัยน้ำท่วมจนบ้านเรือนเสียหาย เป็นต้น

๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชปัญญาโมลี (จรัส ทตฺตสิริ)

หลักอริยปทัศ ๓ หลักหลักสังคหวัตถุ ๔
หลักพละ ๕ พรหมวิหาร ๔

ด้านการปกครอง

- การกระจายอำนาจปกครองอย่างเป็นธรรม
- การสร้างค่านิยมที่ดี
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- การสนับสนุนการทำงานเป็นทีม
- การมีความยุติธรรมในการตัดสินอิทธิฤทธิ์

ด้านการเผยแผ่

- ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่
- การแสดงพระธรรมเทศนาอบรมประชาชนเป็นประจำ
- โครงการ “พระธรรมทูตสัญจรจังหวัดลำพูน”

ด้านการศึกษา

- การส่งเสริมการเรียนรู้
- ความสามารถในการสื่อสาร
- การมอบงานตามความรู้และความสามารถ

ด้านสาธารณูปการ

- การดูแลรักษาศาสนาสมบัติ
- การโปร่งใสและพอเพียงยั่งยืน
- การสร้างขวัญและกำลังใจ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

- สังเคราะห์หลักธรรมสังคหวัตถุธรรม ๔
- พรหมวิหาร ๔
- ได้มีการสนับสนุนการศึกษา

ด้านสาธารณสงเคราะห์

- การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์
- ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ
- มีการระดมทุนบริจาคจาก ได้ปัจจัย ๔ ไปช่วยวัดที่ถูกน้ำท่วม